

Η ευθύνη του δημοσίου από τη ζημιογόνο δράση των οργάνων της δικαστικής εξουσίας και η «Δίκαιη Δίκη»¹

Αντώνη Π. Αργυρού

Δικηγόρου

«Εν όψει της φύσεως του δικαστικού έργου, μόνο πρόδηλο σφάλμα του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση. Εφ' όσον δε το Σύνταγμα, δεν ανέχεται να παραμένουν αναποζημιώτες ζημιές που κάποιος υφίσταται από ενέργειες οποιουδήποτε κρατικού οργάνου»

[Είναι χαρακτηριστική η ανωτέρω κρίση της 2527/2019 αποφάσεως του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ)]

1. Η ευθύνη του δημοσίου από ζημιογόνο δράση των οργάνων του Κράτους²

1.1.- Θεμελιώδες στοιχείο της αρχής της νομιμότητας στη χώρα μας είναι η καθιέρωση της ευθύνης του Κράτους προς αποζημίωση για ζημιές που προκαλούν οι δημόσιες αρχές σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα (άρθρο 105 ΕισΝΑΚ). Η αστική ευθύνη του Δημοσίου αποτελεί έναν από τους βασικούς επανορθωτικούς θεσμούς του δικαίου. Όπως έχει ειπωθεί χαρακτηριστικά, οι αρχές της ευθύνης του Δημοσίου και της νομιμότητας είναι οι δύο πυλώνες του συστήματος εγγυήσεων των διοικουμένων.

Θεμέλιο της ευθύνης του Κράτους είναι τα άρθρα 4 § 5 και 20 § 1 του Συντάγματος³.

Θα ήθελα απλώς να επισημάνω τη σημασία που έχει για το κράτος δικαίου ο έλεγχος των πράξεων όλων των εξουσιών, η λεγομένη καθολική

1. Εισήγηση στο 23ο Συνέδριο Ένωσης Ποινικολόγων και Μαχόμενων Δικηγόρων (12.11.2022).

2. Βλ. Αντώνης Αργυρός «Αστική Ευθύνη του Δημοσίου, Το Δικαίωμα Αποζημίωσης» Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

3. Βλ. Ε. Σπηλιωτόπουλος, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, 9^η έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλας 1999, σ. 226

λογοδοσία⁴.

Με την υπ' αριθ. 11/1858 ιστορική απόφαση του, ο Άρειος Πάγος αντιμετώπισε την ευθύνη του δημοσίου σχετικά με την αποκατάσταση της ζημίας ενός πλοιοκτήτη, το πλοίο του οποίου είχε εμποδισθεί να αποπλεύσει, εξαιτίας ενός υπαλλήλου, ο οποίος επιδίωξε δωροδοκία.

Με την ιστορική απόφαση ΣτΕ Ολ 1501/2014, η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας, εμπνεόμενη προφανώς από τη νομολογία των Δικαστηρίων της Ένωσης για την καθιέρωση της ευθύνης των κρατών-μελών, λόγω παραβιάσεων του ενωσιακού δικαίου, συμπληρώνει το νομικό καθεστώς της αστικής ευθύνης του Δημοσίου. Οι Αποφάσεις Ολ. ΣτΕ 799-803/21 και 1360-1361/2021 επέφεραν μεταβολή της νομολογίας της 1501/2014 ιστορικής αποφάσεως του ΣτΕ, όπως ειδικότερα αναλύεται κατωτέρω.

1.2.- Η διαπίστωση του παράνομου της ζημιογόνου πράξης ή παράλειψης αρκεί για να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη του Δημοσίου, χωρίς να απαιτείται και η διαπίστωση πταίσματος του οργάνου του (ΣτΕ 4410/2015, 877/2013 7μ., 1413/2006 7μ., 2727/2003) ή του κατάφωρου ή πρόδηλου χαρακτήρα της παρανομίας (πρβλ. ΟλΣτΕ 1501/2014).

2.1.- Από τις διατάξεις αυτές του άρθρου 105-106 ΕισΝΑΚ, προκύπτει ότι για να στοιχειοθετηθεί ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση, απαιτείται:

1) παράνομη πράξη ή παράλειψη οργάνων του Δημοσίου, κατά την άσκηση της ανατεθειμένης σε αυτά δημόσιας εξουσίας (βλ. ΣτΕ 980/2002),

2) επίκληση και απόδειξη συγκεκριμένης ζημίας, καθώς και

3) αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης και της επελθούσας ζημίας.

Οι κατά το άρθρο αυτό προϋποθέσεις της ευθύνης προς αποζημίωση

4. Βλ. Μιχάλης Ν. Πικραμένος «Η λογοδοσία των δικαστών στη δημοκρατία: δημόσια εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη» (Ευρασία, Αθήνα 2022) και Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος «Λογοδοσία Στη Δημοκρατία Και Στη Δικαιοσύνη: Συχνά Ανεπίκαιρη, Πάντοτε Απαραίτητη» σε <https://www.dianeosis.org/2022/0>

πρέπει να συντρέχουν σωρευτικώς (ΣτΕ 1278/2013, 322/2009, 1024/2005).

Υπό αυτές ακριβώς τις προϋποθέσεις συντρέχει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση για ζημία προκληθείσα εξαιτίας παράβασης του ενωσιακού δικαίου, πρόσθετες δε προϋποθέσεις, όπως το κατάφωρο της παράβασης, θα αποτελούσαν απαγορευμένη, κατά το ενωσιακό δίκαιο, δυσμενή διάκριση, αντίθετη με τις απορρέουσες από την αρχή της ισοδυναμίας απαιτήσεις (ΣτΕ 4403/2015).

Από την παραπάνω διάταξη συνάγεται ότι, για να στοιχειοθετηθεί ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση, απαιτείται, μεταξύ άλλων, η πράξη ή η παράλειψη των οργάνων του να είναι παράνομη, ήτοι **να παραβιάζεται με αυτή κανόνας δικαίου, με τον οποίο προστατεύεται ορισμένο ατομικό δικαίωμα ή συμφέρον** (ΣτΕ 2898/2014, 898/2014, 750/2011 κ.ά.).

Εξάλλου, **ευθύνη του Δημοσίου**, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, **γεννάται όχι μόνο όταν με πράξη ή παράλειψη οργάνων τους παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά και όταν παραλείπονται τα ιδιαίτερα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις που προσιδιάζουν σε συγκεκριμένη υπηρεσία και προσδιορίζονται από την κείμενη εν γένει νομοθεσία, τα διδάγματα της κοινής πείρας και την αρχή της καλής πίστης** (ΣτΕ 116/2019, 484/2018, 15/ 2018, 1414/2017, 2775/2016, 3539/2015 κ.α.)

Η ως άνω δε ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση, κατά την ίδια αυτή διάταξη, είναι αντικειμενική, δηλαδή ανεξάρτητη από τυχόν υπαιτιότητα (δόλο ή αμέλεια) των οργάνων του (ΣτΕ 1370/2018, 15/2018, 1326/2017, 1613/2016 κ.ά.).

Η αστική ευθύνη του Δημοσίου θεμελιώνεται επίσης στο άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου 1 της ΕΣΔΑ. Η θεμελίωση της αστικής ευθύνης του Δημοσίου εδράζεται και στο άρθρο 2 της ΣΛΕΕ. στο οποίο περιλαμβάνεται ως θεμελιώδης αρχή της Ε.Ε. η αρχή του κράτους δικαίου, που είναι κοινή στην νομική παράδοση των κρατών μελών. Τέλος, το άρθρο 340 ΣΛΕΕ προβλέπει αστική ευθύνη της ίδιας της Ένωσης για δικά της σφάλματα.

Απαραίτητη σε κάθε περίπτωση προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξης (ή παράλειψης ή υλικής ενέργειας ή παράλειψης οφειλόμενης νόμιμης υλικής ενέργειας) του δημόσιου οργάνου και της επελθούσας ζημίας.

Αιτιώδης δε σύνδεσμος υφίσταται όταν, σύμφωνα με τα διδάγματα της κοινής πείρας, η φερόμενη ως ζημιογόνος πράξη (ή παράλειψη ή υλική ενέργεια κλπ.) ήταν εξ αντικειμένου επαρκώς ικανή (πρόσφορη), κατά τη συνήθη και κανονική πορεία των πραγμάτων, να επιφέρει το ζημιογόνο γεγονός (ΣτΕ 969/2018, 1414/2017, 2168/2016, 2669/2015, Ολ. ΣτΕ 4741/2014 κ.ά. Δ. Ράϊκου, Πτυχές της κατ' άρθρο 105 ΕισΝΑΚ προϋπόθεσης της εσωτερικής συνάφειας για τη θεμελίωση αστικής ευθύνης του Δημοσίου, ΘΠΔΔ 2008).

2.2. Η διάταξη του 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα δεν αναφέρεται ευθέως σε ζημιογόνες πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, διότι ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση λόγω απλώς εσφαλμένης ερμηνείας του νόμου ή απλώς εσφαλμένης εκτίμησης των πραγμάτων από δικαστικό λειτουργό δεν είναι συμβατή με την φύση του δικαστικού έργου, ως εκ της οποίας το Σύνταγμα εγγυάται στον δικαστικό λειτουργό την λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία του.

Ενόψει της φύσης του δικαστικού έργου, **μόνο πρόδηλο σφάλμα⁵ του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση (βλ. ΣτΕ 2168/2016 επταμ., 48/2016 επταμ., 1330/2016)**. Η ιστορική απόφαση ΣτΕ Ολ 1501/2014, αποτελεί την ρητή αναγνώριση της ευθύνης του Δημοσίου από ζημιογόνες πράξεις των οργάνων του και των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, όχι μόνο παράνομες, όπως ρητώς προβλέπει η διάταξη του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, αλλά και νόμιμες. Εμπνεόμενο από τη νομολογία Köbler και Traghetti, το Συμβούλιο της Επικρατείας αναγνώρισε

5. Αντώνης Αργυρός, «Πρόδηλο σφάλμα του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ» [https:// www.ddikastes.gr/node/5130](https://www.ddikastes.gr/node/5130)

την αρχή της αποζημιωτικής ευθύνης του Δημοσίου από ζημιογόνες αποφάσεις των δικαστικών οργάνων και έθεσε τις προϋποθέσεις θεμελίωσής της. Έκτοτε με δειλά βήματα όλο και περισσότερο η νομολογία προχώρησε στην κατεύθυνση αυτή και η απόφαση αυτή αποτελεί λαμπρό δείγμα.

Είναι αναγκαία η ειδικότερη αναφορά στην **Υπόθεση «Kannabishop»**, όπου υπάρχει βεβαιωμένη ευθύνη δικαστικών λειτουργών και προανακριτικών υπαλλήλων (βλ. αποφάσεις ΣτΕ 1330/2016, Διοικητικού Εφετείου Αθηνών 1268/2004, Διοικητικό Εφετείο Χανίων 15/2009).

3. Η Μεταστροφή της νομολογίας:

Οι Αποφάσεις Ολ. ΣτΕ 799-803/21 και 1360-1361/2021 επέφεραν μεταβολή της νομολογίας της 1501/2014 ιστορικής αποφάσεως του ΣτΕ:

3.1. Η περίπτωση παραβίασης του ενωσιακού δικαίου.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση⁶ και η δράση της διέπεται και εκείνη, όπως η χώρα μας από την αρχή της νομιμότητας, όπου στο άρθρο 288 της Συνθήκης ΕΚ (ΣΕΚ) καθιερώνεται ρητά η υποχρέωση της Κοινότητας για αποκατάσταση των ζημιών που προξενούν τα όργανα ή οι υπάλληλοί της κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Η νομολογία του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) έχει πλέον θεμελιώσει την εξωσυμβατική ευθύνη των κρατών μελών προς αποζημίωση όταν τα εθνικά όργανα προκαλούν ζημιά στους ιδιώτες από τη μη εφαρμογή ευρωπαϊκού δικαίου [βλ. Υποθέσεις **Francovich and Bonifaci** (C-6,9/90⁷, Απόφαση **Brasserie du pecheur** (C-46/93⁸) απόφαση Köbler⁹].

Στην απόφαση **Köbler** το ΔΕΚ τόνισε ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η

6. Βλ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο Επιτροπή Αναφορών 3.6.2022 «Σύμφωνα με τις Συνθήκες στις οποίες βασίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση, εναπόκειται στα κράτη μέλη να θεσπίσουν ένα σύστημα προσωπικής ευθύνης των δικαστών, καθώς αυτό εμπίπτει στην οργάνωση της δικαιοσύνης. Κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, τα κράτη μέλη οφείλουν να συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις του δικαίου της ΕΕ, όπως αυτές που απορρέουν από το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης» https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/PETI-CM-73413_1_EL.pdf

7. Απόφαση της 19.11.1991, υποθ. C-6/90 και C-9/90, Συλ. 1991. I-5357

8. Απόφαση της 5.3.1996, υποθ. 46/93, Συλ. 1996. I-1029.

9. Απόφαση της 30.9.2003, υποθ. C-224/2001

ιδιαιτερότητα της δικαστικής λειτουργίας και οι απαιτήσεις της ασφάλειας του δικαίου και επομένως η ευθύνη του κράτους θα ανακύψει μόνο στην εξαιρετική περίπτωση που ο δικαστής του παραγνώρισε με τρόπο έκδηλο το εφαρμοστέο δίκαιο, όπως εάν αγνοήθηκε νομολογία του ΔΕΚ επί του θέματος. Έκρινε δε περαιτέρω ότι ο αρμόδιος εθνικός δικαστής που επιλαμβάνεται της αγωγής αποζημίωσης πρέπει να λάβει υπόψη του όλα τα εξειδικευτικά της κρινόμενης υπόθεσης στοιχεία, ανάμεσα στα οποία και την εφαρμογή εκ μέρους του εθνικού δικαστηρίου της υποχρέωσής του για προδικαστική παραπομπή, σύμφωνα με το άρθρο 234 § 3 της ΣυνΘΕΚ (πρώην 177), έχει υποστηριχθεί δε ότι αυτή η δυνατότητα μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στην περίπτωση της ευθύνης από περιβαλλοντικές βλάβες όπου μεγάλος όγκος της νομοθεσίας είναι ενωσιακής προέλευσης. Και το Συμβούλιο της Επικρατείας στην πρόσφατη απόφαση 1501/2014¹⁰ της Ολομέλειας έκρινε ότι ενόψει της φύσης του δικαστικού έργου μόνο πρόδηλο σφάλμα του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση. **Ο πρόδηλος δε χαρακτήρας του σφάλματος της κρίσης του οργάνου της δικαστικής λειτουργία προκύπτει από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περίπτωσης βάσει των οποίων η δικαστική πλάνη καθίσταται συγγνωστή ή ασύγγνωστη.**

3.2. Οι κανόνες που απορρέουν από τη νομολογία του ΔΕΚ μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

Όσον αφορά τις προϋποθέσεις θεμελιώσεως της ευθύνης κράτους μέλους για τις ζημίες που υπέστησαν ιδιώτες λόγω καταλογιστέας σε αυτό παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένα αποφανθεί ότι οι ζημιωθέντες ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποκαταστάσεως της ζημίας που έχουν υποστεί εφόσον συντρέχουν τρεις προϋποθέσεις, συγκεκριμένα:

10. Βλ όμως την νεότερη νομολογία ΟΛΣτΕ 799-803/2021 και 1360-1361/2021 επέφεραν μεταβολή της νομολογίας της 1501/2014 ιστορικής αποφάσεως του ΣτΕ.

α) ο παραβιαζόμενος κανόνας δικαίου της Ένωσης αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες,

β) ότι η παράβαση του κανόνα αυτού είναι κατάφωρη και

γ) ότι υφίσταται άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παραβάσεως αυτής και της ζημίας που υπέστησαν οι εν λόγω ιδιώτες.

3.3.- Η αρχή της ευθύνης των κρατών μελών για ζημίες που προκαλούνται στους ιδιώτες από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης οι οποίες τους καταλογίζονται είναι σύμφυτη προς το σύστημα της Συνθήκης, ασχέτως του αν η ζημία πρέπει να καταλογιστεί στη νομοθετική, στη δικαστική ή στην εκτελεστική εξουσία.

3.4.- Η ευθύνη κράτους μέλους για ζημίες προκληθείσες από απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινομένου σε τελευταίο βαθμό, η οποία αντιβαίνει σε κανόνα του δικαίου της Ένωσης, διέπεται από τις ίδιες προϋποθέσεις.

3.5.- Η νομολογία ΟΛΣΤΕ 799/2021

Με την απόφαση **ΟΛΣΤΕ 799/2021**, επί αγωγής που εισήχθη με τη διαδικασία της πρότυπης δίκης κρίθηκαν τα εξής: Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι προϋποθέσεις αποκατάστασης της ζημίας που προκλήθηκε από απόφαση εθνικού δικαστηρίου, αποφαινομένου σε τελευταίο βαθμό, εξαιτίας παραβίασης κανόνα του ενωσιακού δικαίου, είναι οι εξής:

α) Ο παραβιαζόμενος κανόνας δικαίου της Ένωσης να αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες,

β) η παράβαση του κανόνα αυτού να είναι κατάφωρη και

γ) να υφίσταται άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παραβάσεως αυτής και της ζημίας των ιδιωτών.

Η δε εφαρμογή της αρχής της ευθύνης του κράτους μέλους για αποφά-

σεις εθνικού δικαστηρίου κρίνοντος σε τελευταίο βαθμό δεν επιτρέπεται να τεθεί σε κίνδυνο από την έλλειψη αρμοδίου δικαστηρίου.

Κρίθηκε ότι επί αγωγών αποζημίωσης, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, κατά του Δημοσίου λόγω παραβίασεως του ενωσιακού δικαίου οφειλόμενης σε απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινόμενου σε τελευταίο βαθμό, **η κατοχυρούμενη στο άρθρο 1 § 1 περ. η' του ν. 1406/1983 δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων επί των σχετικών διαφορών κάμπτεται, όταν η παραβίαση του ενωσιακού δικαίου αποδίδεται στα πολιτικά δικαστήρια, τα οποία και καθίστανται αρμόδια για την εκδίκαση των οικείων αγωγών αποζημίωσης.**

3.6- Η περίπτωση παραβίασης του εθνικού δικαίου

Το Σύνταγμα, δεν ανέχεται να παραμένουν αναποζημιώτες ζημιές που κάποιος υφίσταται από ενέργειες οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, μέχρις ότου ο νομοθέτης ρυθμίσει ειδικώς την ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ έχει ανάλογη εφαρμογή σε περίπτωση πρόκλησης ζημίας από πράξεις των οργάνων αυτών η οποία μπορεί να αποδοθεί σε πρόδηλο σφάλμα τους (πρβλ. ΣΤΕ, 1047, 49/2016 και ΔΕΕ C-173/2003 *Traghetti del Mediterraneo κατά Ιταλίας* της 13.6.2006, C-224/01 *Kobler κατά Αυστρίας* της 30.9.2003). Ο πρόδηλος δε χαρακτήρας του σφάλματος της κρίσης οργάνου της δικαστικής λειτουργίας προκύπτει από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περίπτωσης βάσει των οποίων η δικαστική πλάνη καθίσταται συγγνωστή ή ασύγγνωστη (ΟλΣΤΕ 1501/2014, 1330/2016).

• **Στην ΟλΣΤΕ 1501/2014** το Δικαστήριο έκρινε ότι: **α)** η διάταξη του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ δεν αναφέρεται ευθέως σε ζημιογόνες πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, διότι ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση λόγω απλώς εσφαλμένης ερμηνείας του νόμου ή απλώς εσφαλμένης εκτι-

μήσεως των πραγμάτων από δικαστικό λειτουργό δεν είναι συμβατή με την φύση του δικαστικού έργου, ως εκ της οποίας το Σύνταγμα εγγυάται στον δικαστικό λειτουργό την λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία του. **β)** Εν όψει της φύσεως του δικαστικού έργου, μόνο πρόδηλο σφάλμα του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση. **γ)** Εφόσον δε το Σύνταγμα δεν ανέχεται να παραμένουν αναποζημιώτες ζημίες που κάποιος υφίσταται από ενέργειες οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, μέχρις ότου ο νομοθέτης ρυθμίσει ειδικώς την ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ έχει ανάλογη εφαρμογή σε περίπτωση προκλήσεως ζημίας από πράξεις των οργάνων αυτών η οποία μπορεί να αποδοθεί σε πρόδηλο σφάλμα τους. **δ)** Ο πρόδηλος δε χαρακτήρας του σφάλματος της κρίσεως οργάνου της δικαστικής λειτουργίας προκύπτει από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περιπτώσεως βάσει των οποίων η δικαστική πλάνη καθίσταται συγγνωστή ή ασύγγνωστη. Σύμφωνα με την 1501/2014 Απόφαση του ΣτΕ, η υποχρέωση του Κράτους κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 του Συντάγματος και, ιδίως, της επιταγής της ισότητας ενώπιον των δημόσιων βαρών που θεσπίζεται στη διάταξη του άρθρου 4 παρ. 5 του Συντάγματος («Οι Έλληνες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους»)¹¹.

4. Η νεότερη νομολογία: ΟΛΣΤΕ 799-803/2021

Το ΣτΕ εγκατέλειψε την ανωτέρω προσέγγιση που είχε υιοθετήσει στην απόφαση ΟΛΣΤΕ 1501/2014 και έκρινε ότι οι **σχετικές αξιώσεις για αποκατάσταση** ζημίας από πράξη δικαστικού οργάνου **δεν είναι δικαστικώς επι-**

¹¹ Βλ. Πρ. Παυλόπουλος, τ. ΠτΔ, ομιλία κατά την ανακήρυξή του ως επίτιμου διδάκτορα της Νομικής Σχολής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με θέμα: "Η Συνταγματική κατοχύρωση της αστικής ευθύνης του Δημοσίου" με αφορμή την απόφαση ΣτΕ (Ολ.) 1501/2014.

διώξιμες.

Διατηρείται μόνον η υποχρέωση του Δημοσίου να προβαίνει στην αποκατάσταση της ζημίας που οι πολίτες υφίστανται λόγω παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης οφειλόμενης σε απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαينوμένου σε τελευταίο βαθμό, υπό τις προϋποθέσεις που διέπλασε το ίδιο το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λόγω της ανάγκης διαφύλαξης της ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου από τις εθνικές αρχές, στις οποίες προδήλως περιλαμβάνονται και τα δικαστήρια (ΟλστΕ 799/2021).

4.1.- Η δικαστική ανεξαρτησία¹²

Ο Αριστοτέλης έγραψε στα πολιτικά του: «ἔστι δὴ τρία μέρη τῶν πολιτειῶν πασῶν... ἓν μὲν τί τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν, δεύτερον δὲ τὸ περὶ τὰς ἀρχάς ... τρίτον δέ τί τὸ δικάζον».

Η δικαστική ανεξαρτησία¹³ αποτυπώνεται ρητά και με πληρότητα στο άρθρο 87 του Συντάγματος, το οποίο ορίζει ότι «οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους».

Η στοιχειοθέτηση ευθύνης για ζημία που προκαλείται κατά την άσκηση της δικαστικής εξουσίας συνδέεται εκ των πραγμάτων με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και με το δικαίωμα δικαστικής προστασίας.

Υπάρχει παράλληλα ζήτημα προστασίας της λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας του δικαστή, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 87 του Συντάγματος. Την λειτουργική και την προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών, εγγυάται το Σύνταγμα. Η έννομη τάξη έχει θεσπίσει μηχανισμούς ελέγχου και μέτρα προστασίας της ανεξαρτησίας, τέτοιοι είναι:

Ι.- Ο έλεγχος των δικαστικών αποφάσεων με ένδικα μέσα

Σημειώνεται ότι όπου κρίθηκε αναγκαία η καθιέρωση ενδίκου μέσου,

12. Βλ. Φ. Σπυρόπουλος, Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2018.

13. Ε. Κρουσταλάκης, Η δικαστική εξουσία, η ανεξαρτησία της και η κοινή γνώμη, ΕλλΔνη 27[1986]. 36 επ.

υπήρξε ρητή αποτύπωση της βουλήσεως του συνταγματικού νομοθέτη με τις ειδικές προβλέψεις των άρθρων 95 § 1 β' (αναίρεση τελεσιδίκων αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων για υπέρβαση εξουσίας ή παράβαση νόμου) και 96 § 2 Συντάγματος (έφεση στο αρμόδιο τακτικό δικαστήριο κατά των αποφάσεων αστυνομικών αρχών και αρχών αγροτικής ασφάλειας). Άλλωστε το άρθρο 6 § 1 της ΕΣΔΑ, καθιερώνει την αρχή της δίκαιης δίκης.

II.- Το δικαίωμα για την εξαίρεση των δικαστών¹⁴ εξαιτίας υπόνοιας μεροληψίας¹⁵ με ρητές διατάξεις στους Δικαστικούς Κώδικες (βλ. άρθρα 9, 23, 43, 44, 47, 48, 49, 51, 64, 72, 108-112, 117 του ν. 4938/2022 «Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών και λοιπές διατάξεις»).

III.- Η ποινική και αστική ευθύνη των δικαστών. Το ζήτημα της αγωγής κακοδικίας¹⁶ και της εφαρμογής της ανάγεται στο άρθρο 99 του Συντάγματος¹⁷ και τον ν. 693/1977 «περί εκδικάσεως αγωγών κακοδικίας».

14. «Κατά τη διάταξη του άρθρου 15 ΚΠΔ “Όλα τα δικαστικά πρόσωπα του προηγούμενου άρθρου είναι εξαιρέτα, αν συντρέχουν οι λόγοι αποκλεισμού του άρθρου αυτού ή αν προκάλεσαν ή προκαλούν υπόνοιες μεροληψίας, δηλαδή αν υπάρχουν γεγονότα που μπορούν να δικαιολογήσουν εμφανώς δυσπιστία για την αμεροληψία τους”. Με τις ανωτέρω διατάξεις, σε συνδυασμό με το άρθρο 6 § 1 της ΕΣΔΑ, διασφαλίζεται το δικαίωμα του προσώπου να δικασθεί η υπόθεσή του με δίκαιο τρόπο, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, σύμφωνα με την αρχή της δίκαιης δίκης, αφού προβλέπεται η εξαίρεση των δικαστών και των εισαγγελέων, αν προκαλούν υπόνοιες μεροληψίας. Οι υπόνοιες μεροληψίας, κατά τη σαφή έννοια της διάταξης του άρθρου 15 ΚΠΔ, πρέπει να στηρίζονται σε συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά, ικανά να δικαιολογήσουν αντικειμενικά και μάλιστα εμφανώς και όχι υποκειμενικά, κατά την αντίληψη του αιτούμενου την εξαίρεση, δυσπιστία για την αμεροληψία του δικαστικού προσώπου, τέτοια δε γεγονότα δεν μπορεί να θεωρηθούν, δυσμενείς, σε σχέση με τις απόψεις εκείνου που ζητεί την εξαίρεση, κρίσεις ή νομικές γνώμες, που εξέφρασε το δικαστικό πρόσωπο κατά την εκτέλεση των δικαστικών καθηκόντων του (ΑΠ 69/2018, 578/2017, 231/2005, 84/2005)».

15. ΣυμβΑΠ 504/2021.

16. Βλ Πρεβεδούρου Ευγενία « Η προσωπική ευθύνη των δικαστικών λειτουργών και η αγωγή κακοδικίας υπό το πρίσμα της κοινοτικής νομολογίας» Στοιχεία περιοδικού: Ευρωπαϊών Πολιτεία, τευχ. 2 [2007] σ. 499-527.

17. Άρθρο 99: (Αγωγές κακοδικίας).

1. Αγωγές κακοδικίας κατά δικαστικών λειτουργών δικάζονται, όπως νόμος ορίζει, από ειδικό δικαστήριο που συγκροτείται από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, ως Πρόεδρό του, και από ένα σύμβουλο της Επικρατείας, έναν αρεοπαγίτη, ένα σύμβουλο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, δύο τακτικούς καθηγητές νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών των πανεπιστημίων της Χώρας και δύο δικηγόρους, μέλη του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου των δικηγόρων, ως μέλη, που ορίζονται με κλήρωση.

2. Από τα μέλη του ειδικού δικαστηρίου εξαιρείται κάθε φορά εκείνο που ανήκει στο σώμα ή τον κλάδο της δικαιοσύνης που για ενέργεια ή παράλειψη λειτουργών του καλείται να αποφανθεί το δικαστήριο. Εφόσον πρόκειται για αγωγή κακοδικίας κατά μέλους του Συμβουλίου της Επικρατείας ή λειτουργών των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, στο ειδικό αυτό δικαστήριο προεδρεύει ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου.

3. Δεν απαιτείται άδεια για να εγερθεί αγωγή κακοδικίας

IV.- Η πειθαρχική ευθύνη των δικαστών¹⁸, είτε ύστερα από καταγγελίες, είτε στο πλαίσιο της επιθεώρησης κατά το άρθρο 87 § 3 Συντάγματος¹⁹.

V.- Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων των δικαστηρίων, αλλά κυρίως των δικαστικών αποφάσεων (Σύνταγμα 93 §§ 2 και 3) και η δημοσιοποίηση της μειοψηφίας (βλ. 996/1994 της ΟλΣτΕ).

VI.- Το άρθρο 89 του Συντάγματος σχετικά με τα ασυμβίβαστα της ιδιότητας του Δικαστικού Λειτουργού

VII.- Το Σύνταγμα στο άρθρο 88 περιβάλλει τους εν γένει δικαστικούς λειτουργούς με τη θεσμική εγγύηση της ισοβιότητας.

Τα παραπάνω αναμφισβήτητα είναι σημαντικά στοιχεία με τα οποία προστατεύεται η δικαστική ανεξαρτησία αλλά και ελέγχεται ο δικαστής για τον τρόπο που ασκεί τα καθήκοντα του.

5. Το αυτοτελές δικαίωμα αποζημίωσης

5.1.- Αυτοτελές δικαίωμα αποζημιώσεως

5.1.1. Παράνομη κράτηση Στο άρθρο 7 § 4 του Συντάγματος *«νόμος ορίζει με ποιους όρους το Κράτος παρέχει, ύστερα από δικαστική απόφαση, αποζημίωση σε όσους καταδικάστηκαν, προφυλακίστηκαν άδικα ή παράνομα ή με άλλο τρόπο στερήθηκαν παράνομά την προσωπική τους ελευθερία»*.

Το ζήτημα αντιμετωπίζεται με τις διατάξεις του ΚΠοινΔ στα άρθρα **535²⁰-537**. Στο **άρθρο 9 § 5** του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά δικαιώ-

18. Βλ. Άρθρο 91: (Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο).

19. Π. Δημόπουλος, Η επιθεώρηση των Δικαστικών Λειτουργών και η ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, ΕΛΛΔνη 32 [1991]. 718 επ. και 725. Δ. Ραΐκος Δικαστική Ανεξαρτησία Και Αμεροληψία -Πειθαρχικός έλεγχος των δικαστικών λειτουργών Σάκκουλας, 2008.

20. Άρθρο 535. - Ποιοι δικαιούνται αποζημίωση.

1. Έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν από το Δημόσιο αποζημίωση: α) οι προσωρινά κρατηθέντες, που αθωώθηκαν αμετάκλητα με βούλευμα ή απόφαση δικαστηρίου, β) οι κρατηθέντες με καταδικαστική απόφαση, η οποία μετέπειτα εξαφανίστηκε αμετάκλητα συνεπεία ενδίκου μέσου και γ) οι καταδικασθέντες και κρατηθέντες, που αθωώθηκαν με δικαστική απόφαση ύστερα από επανάληψη της διαδικασίας. Επίσης αποζημίωση δικαιούνται όσα από

ματα, που κυρώθηκε και κατέστη εσωτερικό δίκαιο με τον ν. **2464/1997** «κάθε πρόσωπο, θύμα παράνομης σύλληψης ή κράτησης, έχει δικαίωμα αποζημίωσης». Κατά τις διατάξεις των άρθρων 7 § 4 και 25 § 1 του Συντάγματος και 9 § 5 του Διεθνούς Συμφώνου “για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα”, το οποίο έχει κυρωθεί με τον ν. 2462/ 1997, αντιστοίχως: “Νόμος ορίζει με ποιους όρους το Κράτος παρέχει, ύστερα από δικαστική απόφαση, αποζημίωση σε όσους καταδικάστηκαν, προφυλακίστηκαν ή με άλλο τρόπο στερήθηκαν άδικα ή παράνομα την προσωπική τους ελευθερία”, “Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας” και “Κάθε πρόσωπο, θύμα παράνομης σύλληψης ή κράτησης, έχει δικαίωμα αποζημίωσης (βλ ΑΠ 260/ 2019).

Δικαίωμα να ζητήσουν από το δημόσιο αποζημίωση έχουν: (α) οι προσωρινά κρατηθέντες, που αθωώθηκαν αμετάκλητα με βούλευμα ή απόφα-

τα παραπάνω πρόσωπα τιμωρήθηκαν μετέπειτα με ποινή μικρότερης διάρκειας από αυτή που εξέτισαν αρχικά. Αποζημίωση δικαιούνται και οι κρατηθέντες, για τους οποίους στη συνέχεια έπαυσε οριστικά η ποινική δίωξη ή κηρύχθηκε απαράδεκτη με αμετάκλητη απόφαση ή βούλευμα, εφόσον οι λόγοι της οριστικής παύσης ή του απαράδεκτου της ποινικής δίωξης ήταν πρόδηλο ότι συνέτρεχαν κατά τον χρόνο έκδοσης της καταδικαστικής απόφασης ή του παραπεμπτικού βουλεύματος ή η ποινική δίωξη θεωρήθηκε σαν να μη έγινε κατ’ άρθρο 77.

2. Όσοι κρατήθηκαν λόγω καταδίκης ή κρατήθηκαν προσωρινά κατά την § 1 έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν αποζημίωση, και αν ακόμη έχουν απαλλαγεί επειδή, μολονότι τέλεσαν την πράξη, δεν τους επιβλήθηκε ποινή για οποιονδήποτε λόγο.

3. Σε περίπτωση θανάτου του κατά τις προηγούμενες παραγράφους δικαιούχου πριν την συμπλήρωση της προθεσμίας υποβολής της αίτησης κατά το άρθρο 538, το σχετικό δικαίωμα μπορούν να ασκήσουν οι κληρονόμοι του, κατά το ποσοστό της κληρονομικής τους μερίδας. Στην περίπτωση αυτή η προθεσμία του άρθρου 538 § 2 αρχίζει από την ημέρα θανάτου του αρχικού δικαιούχου. Αν ο κατά τις προηγούμενες παραγράφους δικαιούχος της αποζημίωσης αποβιώσει μετά την υποβολή της αίτησης, η αξίωση μεταβιβάζεται στους κληρονόμους του κατά το ποσοστό της κληρονομικής τους μερίδας, οι οποίοι έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν κατά τη συζήτηση.

ση δικαστηρίου, (β) οι κρατηθέντες με καταδικαστική απόφαση, η οποία μετέπειτα εξαφανίσθηκε αμετάκλητα συνεπεία ένδικου μέσου, και (γ) οι καταδικασθέντες και κρατηθέντες, που αθωώθηκαν με δικαστική απόφαση ύστερα από επανάληψη της διαδικασίας”

5.1.2. Καθυστέρηση απονομής της δικαιοσύνης.- Με τούς **ν. 4055/2012, 4239/2014** καθιερώνεται αίτηση δίκαιης ικανοποίησης (εύλογης χρηματικής αποκατάστασης) των διαδίκων για υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της πολιτικής και ποινικής δίκης²¹.

Η Ελληνική Πολιτεία με τους **ν. 4055/2012, 4239/2014** επιχείρησε να συμμορφωθεί προς τις διεθνώς ανειλημμένες υποχρεώσεις της, οι οποίες απορρέουν από το Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων και το πρωταρχικό δικαίωμα σε ταχεία κι αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Αποτέλεσμα ήταν να θεσπιστούν ένδικα βοηθήματα με τα οποία να είναι δυνατή πλέον η εύλογη αποζημίωση του για την καθυστέρηση απονομής της δικαιοσύνης και μάλιστα για κάθε βαθμό δικαιοδοσίας²².

6.3.- Πρόδηλο σφάλμα του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ – Νομολογιακή αντιμετώπιση του ΣτΕ μετά την ισχύ της 1501/2014 μέχρι την έκδοση της 799/2021

α- Παράνομη σύλληψη: Ο ενάγων, ζήτησε - να αναγνωριστεί η υποχρέωση του Ελληνικού Δημοσίου να του καταβάλει αποζημίωση, ως χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστη από την κράτηση και

21. Βλ. Α. Αργυρός, Η δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης, Σάκκουλας, 2015.

22. (Βλ. ΕΔΔΑ αποφάσεις της 29ης Μαρτίου 2006: Cocchiarella κατά Ιταλίας, της 23ης Σεπτεμβρίου 2004: Αγαθός Θ. κ.λπ. κατά Ελλάδας και της 15ης Ιουλίου 2004: Θεοδωρόπουλος Π. κατά Ελλάδας της 18ης Απριλίου 2013: Αναστασιάδης Ι. κ.λπ. κατά Ελλάδας, ΣτΕ 4467/2012, 1/2013, 3217/2013, 3151/2013, 1275/2014, 299/2015, 980/2017, ΕΔΔΑ, αποφάσεις της 30ης Απριλίου 2012 Βεντούρης κ.λπ. κατά Ελλάδας, της 12ης Απριλίου 2001: Μεσοχωρίτης κατά Ελλάδας, της 29ης Σεπτεμβρίου 1996: Zappia κατά Ιταλίας, ΑΠ 1/2021.

σύλληψή του, λόγω συνωνυμίας του με καταδιωκόμενο πρόσωπο, εξαιτίας παράνομων, κατά τους ισχυρισμούς του, ενεργειών αστυνομικών και δικαστικών οργάνων, καθώς και οργάνου της δικαστικής λειτουργίας. Η Αγωγή έγινε μερικά δεκτή με την 333/2018 απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης και 1902/2019 ΔΕΦ Αθηνών.

β.- Παράνομη φυλάκιση: Αποκλειστική αρμοδιότητα του ποινικού δικαστηρίου να κρίνει αν συντρέχει υποχρέωση αποζημιώσεως εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν (άρθρα 533 – 545 ΚΠΔ). Κρίθηκε με την ΣτΕ 2574/2006 (Α΄ Τμήμα) ότι: Από τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας - που επαναλαμβάνει, κατά βάση, τις ρυθμίσεις του προϊσχύσαντος ν. 4915/1931 - περιέχεται πλήρης ρύθμιση για την αποζημίωση των αδίκως καταδικασθέντων, ή προσωρινώς κρατηθέντων που τελικώς αθωώθηκαν ή απαλλάχθηκαν, όπως απαιτείται από το άρθρο 7 § 4 του Συντάγματος., επομένως, οι διαφορές αυτές δεν ανήκουν στη δικαιοδοσία των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων. (βλ 2086/2015 απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης). Το ζήτημα θα απασχολήσει τη ΟΛΣΤΕ κατόπιν παραπομπής με την 1371/2019 Απόφαση του Α Τμήματος).

γ.- Συμβολαιογράφος Δημόσιος λειτουργός: Κρίθηκε με την απόφαση του Α΄ Τμήματος ΣτΕ 1047/2016 ότι: « ο συμβολαιογράφος ενεργούσε για λογαριασμό της ΕΤΒΑ, ως επισπευδούσης τον πλειστηριασμό δανειστρίας, ως υπάλληλος του πλειστηριασμού, όμως, ενεργούσε, ως δημόσιο όργανο, κατ' ενάσκηση αρμοδιοτήτων εντασσομένων στο πλαίσιο της δικαστικής λειτουργίας και, επομένως, θα μπορούσε να θεμελιωθεί αστική ευθύνη του Δημοσίου, υπό τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ (βλ ΣτΕ 2168/2016, 1047/ 2016).

δ.- Αποζημίωση δικαστικού λειτουργού από παράνομη συμπεριφορά προϊσταμένου του κατά την άσκηση διοικητικής φύσης καθηκόντων Απόφαση του ΣτΕ 48/2016

ε.- Η υπόθεση «**Kannabishop**» είναι μια από τις απολύτως ενδεικτικές

που αναφέρεται στο πως αντιμετωπίζεται η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, αφού ο ιδιοκτήτης της αντιμετώπισε ουκ ολίγα δεινά από το 1998 όταν άνοιξε το πρώτο του κατάστημα του. Οι διωκτικές αρχές θεώρησαν πως αυτό ουσιαστικά αποτελεί διαφήμιση ναρκωτικών ουσιών, τον συνέλαβαν, κατέσχεσαν τα εμπορεύματα, ενώ παραπέμφθηκε από τον εισαγγελέα στον τακτικό ανακριτή. Διώχτηκε ποινικά, αλλά το 1999 αθωώθηκε με το σκεπτικό ότι «ο διακριτικός τίτλος «Kannabishop» και η απεικόνιση πεντάφυλλου ή επτάφυλλου μίσχου κάνναβης δεν συνιστούσαν ευθεία ή συγκαλυμμένη και έντεχνη διαφήμιση της χρήσεως ναρκωτικών ουσιών ή πρόκληση σε παράνομη χρήση τους». Το Γενικό Χημείο του Κράτους, αποφάνθηκε ότι τα προϊόντα που κατασχέθηκαν «είτε δεν περιείχαν την ναρκωτική ουσία της τετραϋδροκανναβινόλης είτε την περιείχαν σε ελάχιστο βαθμό χωρίς να είναι εφικτή η ανάκτησή της ή απομόνωσή της». Ο καταστηματάρχης ζήτησε αποζημίωση από το δημόσιο για την αξία των εμπορευμάτων, ηθική βλάβη κλπ, το Διοικητικό Πρωτοδικείο απέρριψε την αγωγή του, αλλά το Διοικητικό Εφετείο του επιδίκασε χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης το ποσό των 14.673,51 ευρώ. Η Ολομέλεια του ΣτΕ (**απόφαση 1501/2014**), πέραν τυχόν ευθύνης των αστυνομικών οργάνων, δεν αποκλείει την ύπαρξη ευθύνης του εισαγγελικού λειτουργού που έδωσε σχετικές εντολές.

στ.- Η απόφαση **ΣτΕ 1330/2016** αφορά πράξεις των αστυνομικών οργάνων που διενεργούν **προανάκριση χωρίς εισαγγελική παραγγελία**, η οποία καταλήγει στην άσκηση ποινικής δίωξης

Συμπέρασμα: Το ελληνικό δημόσιο υποχρεούται να αποζημιώσει πολίτη για ζημία που του προκλήθηκε από «πρόδηλο σφάλμα» δικαστικού λειτουργού. Αυτό αποφάνθηκε η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας με την **1501/2014 απόφαση** του με αφορμή υπόθεση που έφτασε ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου και η οποία εκκρεμούσε στη Δικαιοσύνη **16 χρόνια!**

6.4.- Η μεταστροφή της νομολογίας: (ΟλΣτΕ 800-803/2021, 1360-1361/2021)

Με μια σειρά αποφάσεων του Ιουνίου 2021 ΟλΣτΕ 799-803/2021 το ΣτΕ εγκατέλειψε την προσέγγιση που είχε υιοθετήσει στην απόφαση ΣτΕ Ολ 1501/2014, δηλαδή τον κανόνα της ανάλογης εφαρμογής του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ σε περίπτωση προδήλου ή βαρέος σφάλματος οργάνου ενταγμένου στη δικαστική εξουσία, Με τις αποφάσεις ΣτΕ Ολ 799-803/2021.

Η Ολομέλεια, **δέχθηκε, ότι το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ δεν μπορεί να εφαρμοστεί στη ζημία από πράξη δικαστικού οργάνου.** Ειδικότερα:

Ι.- Σύμφωνα με τις αποφάσεις ΟλΣτΕ 801-803/ 2021:

Α.- Κατά το Σύνταγμα, **επιβάλλεται στον νομοθέτη να ορίζει τις προϋποθέσεις, υπό τις οποίες αποκαθίσταται η ζημία** που προκαλείται από την δράση οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, λαμβάνοντας υπ' όψη την φύση και την αποστολή του έργου που το Σύνταγμα αναγνωρίζει, αναθέτει και εγγυάται στα όργανα των τριών λειτουργιών του Κράτους.

Β.- **Οι διατάξεις του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, αναφερόμενες σε όργανα του Δημοσίου, δεν έχουν, εφαρμογή στις περιπτώσεις υλικής ζημίας ή ηθικής βλάβης από παράνομες πράξεις των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.**

Γ.- Ενόσω δεν υφίσταται, σε εκτέλεση της επιταγής του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος, νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα της δικαστικής λειτουργίας, καθώς και της αρμόδιας δικαιοδοσίας για την επίλυση των σχετικών διαφορών, **η εν λόγω ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί ούτε κατ' ευθεία επίκληση του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος και, ως εκ τούτου, σχετικές αξιώσεις δεν είναι δικαστικώς επιδιώξιμες.**

Δ.- Όπως περαιτέρω κρίθηκε ενόψει του προβλεπόμενου από το Σύνταγμα οργανωτικού σχήματος των χωριστών δικαιοδοσιών, **ο έλεγχος των α-**

ποφάσεων και λοιπών διαδικαστικών πράξεων ενεργείται υποχρεωτικά από όργανα που ανήκουν στον ίδιο δικαιοδοτικό κλάδο, ώστε ο νομοθέτης οφείλει να ρυθμίσει τα σχετικά ζητήματα χωριστά ανά δικαιοδοτικό κλάδο.

Ε.- Εξάλλου, την ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ δεν δύναται να δικαιολογήσει το γεγονός ότι με τις προκείμενες αποφάσεις επέρχεται μεταστροφή της πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου (ΟΛΣΤΕ 1501/2014), καθώς μόνον υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις κωλύεται η άμεση εφαρμογή των κανόνων που προκύπτουν από τη νομολογιακή μεταστροφή.

II.- ΟΛΣΤΕ 800/2021

Όμοια είναι η κρίση του Δικαστηρίου και στην απόφαση ΟΛΣΤΕ 800/2021 επί αιτήσεως αναιρέσεως που εισήχθη στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου λόγω της εξαιρετικής σπουδαιότητάς της.

Στην προκείμενη περίπτωση, δεν υφίσταται νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα ενταγμένα στη δικαστική λειτουργία, καθώς και των αρμοδίων δικαστηρίων, το δικάσαν δικαστήριο υπερέβη τη δικαιοδοσία του, για τον λόγο δε αυτό, τον οποίο εξέτασε αυτεπαγγέλτως, αναίρεσε την απόφαση του Διοικητικού Εφετείου, εξαφάνισε την πρωτόδικη απόφαση και, ακολούθως, απέρριψε την αγωγή ως απαράδεκτη.

III.-Με τις αποφάσεις ΟΛΣΤΕ 1360 και 1361/2021 κρίθηκε ότι:

Α.- Πραγματώνεται ο σκοπός της διατάξεως του άρθρου 4 § 5 Σ όταν αποκατάσταση τέτοιας ζημίας καθίσταται δυνατή σε περίπτωση ζημιογόνου δράσεως οιαδήποτε οργάνου του Κράτους, άρα και εκείνης των οργάνων τα οποία είναι ενταγμένα στη δικαστική λειτουργία. Επομένως, κατά το Σύνταγμα, επιβάλλεται στον νομοθέτη να ορίζει τις προϋποθέσεις, υπό τις οποίες αποκαθίσταται η ζημία που προκαλείται από τη δράση οιαδήποτε κρατικού οργάνου, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση και την αποστολή

του έργου που το Σύνταγμα αναγνωρίζει, αναθέτει και εγγυάται στα όργανα των τριών λειτουργιών του Κράτους.

Β.- Η αναγνώριση της ευχέρειας, πολλώ δε μάλλον της υποχρέωσης του κοινού νομοθέτη, να ρυθμίσει, χωρίς μάλιστα ειδική διασφαλιστική της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης συνταγματική πρόβλεψη, τον παρεμπόμποντα έλεγχο της «ορθότητας» των δικαστικών αποφάσεων και πράξεων από άλλο δικαστή, διαφορετικό από τον φυσικό, δεν συνάδει προς τη συνταγματικώς κατοχυρούμενη λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργιών, πλήττοντας την αποτελεσματικότητα της δικαστικής προστασίας και την ασφάλεια του δικαίου (άρθρα 8, 20 § 1 και 87 § 1 Συντάγματος).

Γ) Εξάλλου, όπως περαιτέρω κρίθηκε κατά πλειοψηφία, οι διατάξεις του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, αναφερόμενες σε όργανα του Δημοσίου, δεν έχουν, παρά την ευρεία διατύπωσή τους, εφαρμογή στις περιπτώσεις υλικής ζημίας ή ηθικής βλάβης από παράνομες πράξεις των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Επιπλέον, ενόσω δεν υφίσταται, σε εκτέλεση της προεκτεθείσας επιταγής του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος, νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα της δικαστικής λειτουργίας, καθώς και της αρμόδιας δικαιοδοσίας για την επίλυση των σχετικών διαφορών, η εν λόγω ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί ούτε κατ' ευθεία επίκληση του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος και, ως εκ τούτου, οι σχετικές αξιώσεις δεν είναι δικαστικώς επιδιώξιμες.

Κατά τη συγκλίνουσα γνώμη, ελλείπει νομοθετικής ρυθμίσεως που να θεσπίζει ειδικώς αποζημιωτική ευθύνη του Δημοσίου για δικαιοδοτικές πράξεις οργάνων της δικαστικής εξουσίας, δεν έχει εφαρμογή η διάταξη του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ, η οποία ούτε λαμβάνει σχετική μέριμνα ούτε παρίσταται πρόσφορη για τη διασφάλιση των συνταγματικών αρχών της ανεξαρτησίας, του κύρους και της ευρυθμίας της Δικαιοσύνης. Κατά άλλη

ειδικότερη γνώμη, δεν είναι δυνατή ούτε η ευθεία ή η ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ ούτε η ευθεία εφαρμογή του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος στις περιπτώσεις αποφάσεων ή πράξεων των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας κατά την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων τους, οι οποίες, κατά τον ενάγοντα, είναι μη ορθές και ζημιογόνες, αφού ο κοινός νομοθέτης δεν έχει την υποχρέωση ούτε την ευχέρεια να καθορίσει τη διαδικασία και τους όρους αποκατάστασης της σχετικής ζημίας.

Δ) Όπως περαιτέρω κρίθηκε, ενόψει του προβλεπόμενου από το Σύνταγμα οργανωτικού σχήματος των χωριστών δικαιοδοσιών, **ο έλεγχος των αποφάσεων και λοιπών διαδικαστικών πράξεων ενεργείται υποχρεωτικά από όργανα που ανήκουν στον ίδιο δικαιοδοτικό κλάδο** και, ως εκ τούτου, ο νομοθέτης οφείλει να ρυθμίσει τα σχετικά ζητήματα χωριστά ανά δικαιοδοτικό κλάδο.

Κατά τη συγκλίνουσα γνώμη, είναι δυνατόν όχι όμως αναγκαίο να ρυθμίζει τα σχετικά ζητήματα ανά δικαιοδοτικό κλάδο.

Κατά τη μία μειοψηφούσα γνώμη, η δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων (άρθρο 1 § 1 περ. η' του ν. 1406/1983) περιλαμβάνει και την εκδίκαση διαφορών αποζημιωτικής ευθύνης του Δημοσίου από ζημιογόνες πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, ανεξαρτήτως της δικαιοδοσίας στην οποία ανήκουν τα όργανα αυτά.

Κατά την άλλη μειοψηφούσα γνώμη, λόγω της ιδιότητας του προσώπου που εξέδωσε τη φερόμενη ως μη ορθή και ζημιογόνο απόφαση ή τέλεσε τη φερόμενη ως μη ορθή πράξη ή παράλειψη, ο δικαστής της αγωγής αποζημίωσης δεν θα πρέπει να ανήκει στο ίδιο Σώμα ή στον ίδιο κλάδο της Δικαιοσύνης.

Δ) Στην προκειμένη περίπτωση το Δικαστήριο έκρινε ότι το Διοικητικό Εφετείο, το οποίο (μετά την αποδοχή των εφέσεων των αρχικώς εναγουσών και την εξαφάνιση των πρωτόδικων αποφάσεων) δίκασε κατ' ουσίαν τις αγωγές και τις απέρριψε ως ουσία αβάσιμες (μη δεχθέν πρόδηλο

σφάλμα των οργάνων της δικαστικής εξουσίας), ενόσω δεν υφίσταται νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα ενταγμένα στη δικαστική λειτουργία, καθώς και των αρμοδίων δικαστηρίων, έσφαλε, αχθέν σε κατ' ουσίαν εκδίκηση αγωγών επί των οποίων δεν είχε δικαιοδοσία. Το Δικαστήριο εξέτασε το ζήτημα αυτό αυτεπαγγέλτως και ανεξαρτήτως της συνδρομής των προϋποθέσεων παραδεκτού του άρθρου 53 § 3 και 4 του π.δ. 18/ 1989, όπως ισχύει, αναίρεσε δε κατόπιν τούτου τις αποφάσεις του Διοικητικού Εφετείου και, ακολούθως, απέρριψε τις εφέσεις.

6.5. Η νομολογία για παραβίαση του κοινοτικού δικαίου

IV.-ΟΛΣΤΕ 799/2021

Α) Με την απόφαση ΟΛΣΤΕ 799/2021, δημοσιευθείσα επί αγωγής που εισηχθη με τη διαδικασία της πρότυπης δίκης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, κρίθηκαν τα εξής: Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι προϋποθέσεις αποκατάστασης της ζημίας που προκλήθηκε από απόφαση εθνικού δικαστηρίου, αποφαινομένου σε τελευταίο βαθμό, εξαιτίας παραβίασης κανόνα του ενωσιακού δικαίου, είναι οι εξής: α) Ο παραβιαζόμενος κανόνας δικαίου της Ένωσης να αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, β) η παράβαση του κανόνα αυτού να είναι κατάφωρη και γ) να υφίσταται άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παραβάσεως αυτής και της ζημίας των ιδιωτών. Η δε εφαρμογή της αρχής της ευθύνης του κράτους μέλους για αποφάσεις εθνικού δικαστηρίου κρίνοντας σε τελευταίο βαθμό δεν επιτρέπεται να τεθεί σε κίνδυνο από την έλλειψη αρμοδίου δικαστηρίου.

Κατά τη μειοψηφήσασα γνώμη, ειδικώς περί ζημιογόνων πράξεων δικαστικών οργάνων αναφορικά με την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου, οι διατάξεις του Συντάγματος ερμηνεύονται σε αρμονία με τη ως άνω βασική

αρχή του ενωσιακού δικαίου να αποζημιώνεται από το Δημόσιο και η ζημία ιδιωτών από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης από εθνικά δικαστήρια, υπό τις προϋποθέσεις που αναγνωρίζει η νομολογία του ΔΕΕ και τρέπουν την ευχέρεια του νομοθέτη για ρύθμιση της αποζημιωτικής ευθύνης από πράξεις οργάνων της Δικαιοσύνης σε υποχρέωση στην περίπτωση αυτή. Και πάλι όμως, οι σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις οφείλουν να σταθμίσουν, κατά τρόπο πρόσφορο, την εν λόγω υποχρέωση με την συνταγματική απαίτηση για σεβασμό της ανεξαρτησίας, του κύρους και της ευρυθμίας της Δικαιοσύνης.

Β) Κρίθηκε, περαιτέρω, κατά πλειοψηφία ότι μέχρι να θεσπισθεί τυχόν ειδική διαδικασία, η σχετική έννομη προστασία νομίμως παρέχεται με την άσκηση αγωγής αποζημίωσης κατά το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ, το οποίο εφαρμόζεται κατ' αρχήν αναλόγως, η δε θεμελίωση της αποζημιωτικής ευθύνης του Δημοσίου λόγω παραβίασεως του δικαίου της Ένωσης οφειλόμενης σε απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινόμενου σε τελευταίο βαθμό διέπεται από τις προϋποθέσεις που όρισε το ΔΕΕ με την προαναφερόμενη νομολογία.

Κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, δεν υφίσταται νομοθετική ρύθμιση για την αποζημίωση από παραβιάσεις του ενωσιακού δικαίου από πράξεις οργάνων ενταγμένων στη δικαστική λειτουργία, η δε διάταξη του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ ούτε λαμβάνει μέριμνα για τη δικαστική ανεξαρτησία, την εύρυθμη απονομή και το κύρος της Δικαιοσύνης, ούτε παρίσταται πρόσφορη προς τούτο.

Γ) Εν συνεχεία, κρίθηκε κατά πλειοψηφία ότι επί αγωγών αποζημίωσης, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, κατά του Δημοσίου λόγω παραβίασεως του ενωσιακού δικαίου οφειλόμενης σε απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινόμενου σε τελευταίο βαθμό, η κατοχυρούμενη στο άρθρο 1 § 1 περ. η' του ν. 1406/1983 δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων επί των σχετικών διαφορών κάμπτεται, όταν η παραβίαση του ενω-

σιακού δικαίου αποδίδεται στα πολιτικά δικαστήρια, τα οποία και καθίστανται αρμόδια για την εκδίκαση των οικείων αγωγών αποζημίωσης.

Κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, η κατοχυρούμενη στο άρθρο 1 § 1 περ. η του ν. 1406/1983 δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων περιλαμβάνει και την εκδίκαση διαφορών επί αγωγών αποζημίωσης του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ κατά του Δημοσίου λόγω παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης οφειλόμενης σε απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινόμενου σε τελευταίο βαθμό, ανεξαρτήτως δικαιοδοσίας, στην οποία ανήκει το δικαστήριο αυτό, επομένως και όταν πρόκειται για απόφαση πολιτικού δικαστηρίου.

Δ) Εν προκειμένω, ζητήθηκε αποζημίωση κατ' άρθρο 105 ΕισΝΑΚ για αποκατάσταση βλάβης που ο ενάγων υπέστη από την, κατά τους ισχυρισμούς του, κατάφωρη παραβίαση από δικαστικά όργανα της Ελληνικής Δημοκρατίας (Ειρηνοδικείο και Άρειος Πάγος) των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζουν διατάξεις του δικαίου της Ένωσης. Με την απόφαση 799/2021 κρίθηκε, σε συνέχεια της ανωτέρω γνώμης της πλειοψηφίας, ότι η επίδικη αγωγή αποζημιώσεως λόγω παραβιάσεων του ενωσιακού δικαίου αποδίδομενων σε αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων δεν ανήκει στη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων. Κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, η ένδικη αγωγή ασκήθηκε παραδεκτώς ενώπιον των Διοικητικών Δικαστηρίων.

Ε) Θεωρώ ότι η αιφνίδια μεταστροφή της νομολογίας που επετεύχθη με τις ανωτέρω αποφάσεις Ολ. ΣτΕ (799-803/2021) και (1360-1361/2021) «επί ζητημάτων ερμηνείας κανόνων του θετικού δικαίου αποτελεί φαινόμενο σύμφυτο με το δικαιοδοτικό έργο και αναγκαίο μέσο για την περαιτέρω εξέλιξή της, τα δε δικαστήρια διαθέτουν την εξουσία προς πραγματοποίησή της», είναι, όμως, γεγονός, που κατά την γνώμη μου, παραβιάζει τις απορρέουσες από το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ αρχές (βλ. όμως αντίθετες σκέψεις στις ανωτέρω αποφάσεις²³) της ασφάλειας δικαίου και της δικαιο-

²³ «...η νομολογιακή μεταστροφή δεν παραβιάζει τις απορρέουσες από το Σύνταγμα (Σ.τ.Ε. 1360-1361/2021 Ολ., 1738/2017 Ολ.) και την Ε.Σ.Δ.Α. αρχές της ασφάλειας δικαίου και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης -από τις οποίες

λογημένης εμπιστοσύνης και σε χρονική μετάθεση των εννόμων συνεπειών που συνεπάγεται η νομολογική μεταστροφή.

7.-Συμπεράσματα:

1) Κατά την άποψη μας η νομολογιακή μεταστροφή (ΟλΣτΕ800-803/2021, 1360-1361/2021) και η πλήρης ανατροπή της ιστορικής αποφάσεως της ΣτΕ Ολ. 1501/2014 αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα εν όψει του του ότι η αστική ευθύνη του δημοσίου, είναι επανορθωτικός μηχανισμός, τόσο για την αποκατάσταση παραβάσεων της αρχής της νομιμότητας και του κράτους δικαίου όσο και για την αποκατάσταση παραβάσεων των επιταγών της ισότητας (ιδίως ενώπιον των δημόσιων βαρών). Έτσι και σύμφωνα με τις σκέψεις των 800-803/2021 αποφάσεων της Ολομελείας του ΣτΕ, επειδή ο κοινός νομοθέτης δεν έχει φροντίσει να προβλέψει τους όρους αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα ενταγμένα στη δικαστική λειτουργία, καθώς και τα αρμόδια δικαστήρια, ο πολίτης δεν δικαιούται να αποζημιωθεί για τα σφάλματα αυτά, πράγμα που δεν συμβαίνει όταν παραβιάζεται το Ενωσιακό Δίκαιο. Έτσι όμως παραβιάζεται το συνταγματικό θεμέλιο του άρθρου 4 παρ. 5 του Συντάγματος, της αποζημιωτικής ευθύνης του δημοσίου των άρθρων 105-106 ΕισΝΑΚ και καθίσταται γράμμα κενό το άρθρο 20 Σ, όπως και το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ. «Το Σύνταγμα, δεν ανέχεται να παραμένουν αναποζημιώτες ζημίες που κάποιος υφίσταται από ενέργειες οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, μέχρις ότου ο νομοθέτης ρυθμίσει ειδικώς την ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ έχει ανάλογη εφαρμογή σε περίπτωση προκλήσεως ζημίας από πράξεις των οργάνων αυτών, η οποία μπορεί να αποδοθεί σε πρόδηλο σφάλμα τους» (βλ. σκέψεις των

άλλωστε δεν απορρέει δικαίωμα στη σταθερότητα της νομολογίας (απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α. της 29.1.2019, Orlen Lietuva Ltd. κατά Λιθουανίας, 45849/13, σκ. 80)..»

1501/2014 ΟΛΣΤΕ και 2527/2019 αποφάσεως του ΣΤΕ).

2) Η απόφαση του ΔΕΚ «**GerhardKöbler κατά Republik Österreich**» που καθιερώνει έλεγχο και στις δικαστικές αποφάσεις, τις θέτει δηλαδή στο μικροσκόπιο του δικαστικού ελέγχου, φέρει τον αριθμό C-224/01 και ξεκίνησε από μια διεκδίκηση οικονομικών αιτημάτων από τους πανεπιστημιακούς της Αυστρίας και είχε δικαστική συνέχεια που έφθασε ως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. **Εκείνο με τη σειρά του εξέδωσε την ως άνω απόφασή του, της οποίας το ουσιαστικό θεμέλιο είναι ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι εκτός των άλλων και μια κοινότητα δικαίου όπου κάθε δημόσια εξουσία υπόκειται σε έλεγχο και όχι μόνο η νομοθετική ή η εκτελεστική αλλά και η δικαστική.**

8.-Επίλογος

8.1.- Συμφώνα προς θεμελιώδεις αρχές, που εκπορεύονται από τα άρθρα 4 § 5 και 20 § 1 του Συντάγματος, αυτό (το Σύνταγμα) δεν ανέχεται να εμποδίζεται ένας πολίτης (με τις δικαστικές αποφάσεις 799-803/2021 ΣΤΕ) να ζητήσει δικαστική προστασία και να αξιώσει από τα δικαστήρια αποκατάσταση της ζημίας, που υπέστη από ζημιογόνο δράση των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας.

8.2.- Με την διάταξη του άρθρου 6 § 1 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου κατοχυρώνεται το δικαίωμα παντός σε δίκαιη δίκη²⁴ και εδώ εμποδίζεται κατά τρόπο αναμφισβήτητο η άσκηση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας.

Θεωρώ ότι δεν μπορεί να εμποδισθεί η άσκηση αγωγής αποζημιώσεως κατά τις διατάξεις των άρθρων 105-106 ΕισΝΑΚ στην περίπτωση της δικαστικής εξουσίας, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της ζημιογόνου δρά-

24. Βλ. ΕΔΔΑ απόφαση της 21.3.2000 στην υπόθεση Dulaurus κατά Γαλλίας σκέψεις 33 και 34, ΕΔΔΑ απόφαση της 19.4.1994 στην υπόθεση Vande Hurk κατά Ολλανδίας σκέψη 59.

σης οργάνων της νομοθετικής εξουσίας (νομοθέτηση ή παράλειψη νομοθέτησης αντικειμένη σε κανόνες υπέρτερης τυπικής ισχύος), αντίθετα με την υπάρχουσα νομολογία, (Βλ. αποφάσεις 799-803/2021 ΣτΕ): «...κατά το Σύνταγμα, επιβάλλεται στο νομοθέτη να ορίζει τις προϋποθέσεις, υπό τις οποίες αποκαθίσταται η ζημία που προκαλείται από την δράση οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, λαμβάνοντας υπ' όψη την φύση και την αποστολή του έργου που το Σύνταγμα αναγνωρίζει, αναθέτει και εγγυάται στα όργανα των τριών λειτουργιών του Κράτους», «ενόσω δεν υφίσταται νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα ενταγμένα στη δικαστική λειτουργία, καθώς και των αρμοδίων προς τούτο δικαστηρίων, η εν λόγω ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί ούτε με τους όρους και τις προϋποθέσεις του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, ευθέως ή αναλόγως εφαρμοζομένου, ούτε με ευθεία επίκληση του άρθρου 4 παρ. 5 του Συντάγματος.»

8.3.- Η άσκηση του δικαιώματος αποζημιώσεως για ζημιολόγο δράση των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας σε καμιά περίπτωση δεν πλήττει το κύρος και την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, το αντίθετο μάλιστα συμβαίνει από την απαγόρευση.

Α) Ήδη υφίστανται και λειτουργούν τόσον η αγωγή κακοδικίας, όσον και τα ένδικα μέσα για την καθυστέρηση απονομής της δικαιοσύνης, ακόμη και η αποζημιώση για άδικη κράτηση ή φυλάκιση, γι' αυτά τα ένδικα μέσα και βοηθήματα κανείς δεν έθεσε ποτέ θέμα που να αφορά την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης.

Β) ο κίνδυνος **αμφισβητήσεως** της δικαστικής αποφάσεως είναι έωλος όταν η κάθε αμετάκλητη δικαστική απόφασή δύναται να κρίνεται απο το ΕΔΔΑ.

Γ) Η αρχή της αποζημιωτικής ευθύνης του Δημοσίου δεν αφορά την προσωπική ευθύνη του δικαστή αλλά την ευθύνη του δημοσίου από τις αποφάσεις που περιέχουν πρόδηλα σφάλματα και την δυνατότητα αποκα-

ταστάσεως των επιζήμιων συνεπειών μιας εσφαλμένης δικαστικής αποφάσεως (χαρακτηριστική η άδικη φυλάκιση τόσο στην υπόθεση του γνωστού ενεχυροδανειστή²⁵, όσο και στην πολύκροτη και πολύπαθη υπόθεση KANNABISHOP²⁶).

8.4.- Φρονώ, ότι η νομική πραγματικότητα μας έχει πείσει πώς σε σημαντικά ζητήματα, όπως η ευθύνη του Δημοσίου για αποζημιώση από ζημιογόνο δράση των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, είναι αδύνατη (βλ. την τελική δικαστική κρίση σε εθνικό επίπεδο στην χαρακτηριστική περίπτωση του «βασικού μετόχου»²⁷). Υπάρχουν όμως δύο δικαστήρια, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ) και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), από τα οποία με τον έναν ή τον άλλο τρόπο θα δοθούν και επίκεινται απαντήσεις στο ζήτημα αυτό. Έχω την άποψη ότι υπάρχει παραβίαση του άρθρου 6 ΕΣΔΑ στην κρίση [βλ. ΣτΕ 800/2021 (σκέψη 5): «... ελλείψει νομοθετικού πλαισίου για τον καθορισμό των όρων του παρανόμου των πράξεων ή και παραλείψεων των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, της έκτασης των σχετικών αποζημιωτικών αξιώσεων και των αρμοδίων δικαστηρίων, η σχετική αξίωση δεν είναι δυνατόν να ασκηθεί ούτε κατ' ευθεία επίκληση του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος. Επομένως, ενόσω δεν υφίσταται νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα της δικαστικής λειτουργίας, καθώς και της αρμόδιας δικαιοδοσίας για την επίλυση των σχετικών διαφορών, **η εν λόγω ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί, οι δε σχετικές αξιώσεις δεν είναι δικαστικώς επιδιώξιμες.**»

Θεωρώ ότι σ' ένα Κράτος δικαίου το Σύνταγμα, δεν ανέχεται να παραμέ-

25. Βούλευμα 1042/2021 Βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών.

26. Βλ ΣτΕ 2852/2012, 1501/2014, 1330/2016, 1533/ 2018, 1534/2018, 16/2020, 2272/2020, 1316/2022.

27. Βλ. Δημήτρης Σ. Νικηφόρος: Η αναλογικότητα ως διάμεσος της εθνικής και της ενωσιακής έννομης τάξης - Σκέψεις με αφορμή την (Ολ.) ΣτΕ 3470/2011 σε <https://www.constitutionalism.gr/2403-i-analogikotita-ws-diamesos-tis-etnikis-kai-tis-en/>, ΤοΣ 3/2011. 615-650. Λίνα Παπαδοπούλου στη μονογραφία της Έθνικό Σύνταγμα και κοινοτικό δίκαιο: το ζήτημα της 'Υπεροχής', εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2009, σ. 484 επ. Αθ. Τσεββάς, Το ασυμβίβαστο του 'βασικού μετόχου' μεταξύ ελευθερίας της επικοινωνίας και του κοινοτικού δικαίου των δημοσίων συμβάσεων, ΔιΜΜΕ, 3/2004. 323-338.

νουν αναποζημιώτες ζημίες που κάποιος υφίσταται από ενέργειες οποιουδήποτε κρατικού οργάνου.

Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην υπόθεση Μπακογιάννη κατά Ελλάδος της 20.12.22 (αρ. προσφ. 31012/19) είναι μια σημαντική απόφαση, με την οποία κρίθηκε ότι η πρόσβαση σε δικαστήριο είναι ένα θεμελιώδες δικαίωμα κάθε πολίτη που θεσπίζεται ως ειδική έκφανση της δίκαιης δίκης στο άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ και στο άρθρο 14 παρ. 1 του ΔΣΑΠΔ. Ουσιαστικά πρόκειται για συστατικό του πυρήνα του κράτους δικαίου και της δημοκρατίας και συμβάλλει στην αποτροπή της αυθαιρεσίας κάθε εξουσίας. Το δικαίωμα αυτό δεν είναι απόλυτο αλλά μπορεί να υπόκειται σε κάποιους νόμιμους και προβλεπόμενους περιορισμούς. Κατά το ΕΔΔΑ οι περιορισμοί δεν μπορούν να περιορίζουν την πρόσβαση κατά τέτοιο τρόπο ώστε να θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος, ούτε να παραβιάζουν την αρχή της αναλογικότητας²⁸. Είναι προφανές λοιπόν ότι εμποδίζεται η πρόσβαση στο δικαστήριο, με την μεταστροφή της νομολογίας: (ΟλΣΤΕ 800-803/2021, 1360-1361/2021), σύμφωνα με τις οποίες κρίθηκε ότι ενόσω δεν υφίσταται, νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα της δικαστικής λειτουργίας, καθώς και της αρμόδιας δικαιοδοσίας για την επίλυση των σχετικών διαφορών, η εν λόγω ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί ούτε κατ' ευθεία επίκληση του άρθρου 4 παρ. 5 του Συντάγματος και, ως εκ τούτου οι σχετικές αξιώσεις δεν είναι δικαστικώς επιδιώξιμες.

« τό μέν δίκαιον ἄρα τό νόμιμον καί τό ἴσον , το δ' ἄδικον τό παράνομον καί το ἄνισον» (Αριστοτέλης)

²⁸ Βλ. Χειρδάρης σε «ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ» 20.12.2022 σχόλιο στο άρθρο Π. Τσιμπούκη: «Τέλος η βουλευτική ασυλία για ύβρεις - συκοφαντίες μετά την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου».